

بررسی عملکرد شورای حقوق بشر در خاورمیانه تحت تاثیر رقابت‌های ژئوپولیتیکی

جواد عزیزی

دانشجوی دکتری حقوق عمومی، دانشکده حقوق، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد بین‌الملل قشم، قشم، ایران

خیرالله پروین^۱

استاد گروه حقوق عمومی، دانشکده حقوق، دانشگاه تهران، تهران، ایران

مصطفی سراجی

عضو هیات علمی گروه حقوق عمومی، واحد بندرعباس، دانشگاه آزاد اسلامی، بندرعباس، ایران

تاریخ دریافت: ۱۳۹۹/۵/۱۶ تاریخ پذیرش: ۱۳۹۹/۹/۲۰

چکیده

شورای حقوق بشر بعنوان رکن فرعی مجمع عمومی، جایگزین کمیسیون حقوق بشر است. سازمان ملل با ایجاد این نهاد ثابت نمود که برای مسائل مربوط به بهبود وضعیت حقوق بشر جهانی و ارتقای احترام جهانی برای حمایت از حقوق بشر و آزادی‌های اساسی اهمیت ویژه‌ای برخوردار است و مسئولیت ارائه خدمات مشاوره‌ای و فنی در اجرای تعهدات حقوق بشر دولتها را بعهده دارد. از جمله ویژگی‌های شورای حقوق بشر می‌توان به امکان تعلیق عضویت کشورهای ناقض حقوق بشر و ایجاد سازوکار بررسی دوره‌ای جهانی، (UPR) و مطالعه جزئیات مربوط به نظارت بر نقض حقوق بشر در جهان اشاره نمود. بنظر می‌رسد که شورا علی‌رغم تلاش‌های فراوانی که در زمینه حقوق بشر بعمل آورده، هنوز نتوانسته به جایگاه و غایت اصلی خویش که در دفاع از حقوق بشر کشورها و منطقه خاورمیانه است، برسد. از جمله مهمترین دلایل این ناکارآمدی را می‌توان رقابت‌های ژئوپولیتیکی موجود در درون شورا مخصوصاً مابین اعضا قدرتمندی چون امریکا در یک طرف و چین و روسیه در طرف دیگر، بیان داشت.

واژگان کلیدی: حقوق بشر، شورای حقوق بشر، کمیسیون حقوق بشر، مکانیسم ادواری جهانی، ژئوپولیتیک.

مقدمه

حقوق بشر، حقوق ذاتی و فطری همه انسان‌ها بدون تمایز از نظر نژاد، رنگ، جنسیت، زبان، دین، عقاید سیاسی یا عقاید دیگر، خاستگاه ملی یا اجتماعی، دارایی، موقعیت خانوادگی یا موقعیت‌های دیگر است. تمامی حقوق بشر اعم از حقوق مدنی و سیاسی، حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی یا حقوق دسته‌جمعی را شامل خواهد شد. حقوق بشر اساسی‌ترین و ابتدایی‌ترین حقوقی است که هر فرد بطور ذاتی، فطری و به صرف انسان بودن از آن بهره‌مند می‌شود. این تعریف ساده عواقب و بازتاب اجتماعی و سیاسی مهمی را برای مردم و حکومت‌ها به دنبال دارد. مطابق اعلامیه جهانی حقوق بشر و سایر اسناد بین‌المللی این حقوق ویژگی‌هایی همچون جهانشمول بودن، سلب‌ناشدنی، انتقال‌ناپذیری، تفکیک‌ناپذیری، عدم تبعیض و برابر طلبی، به هم پیوستگی و در هم تنیدگی را دارا است.

بروز جنگ جهانی اول و دوم مدتی بحث‌های حقوق بشر را در سطح بین‌المللی به حاشیه برد، ولی اتمام این جنگ‌های خانمان‌سوز، موجب عنایت ویژه به حقوق بشر بخصوص در دوران بعد از جنگ جهانی دوم گردید. حجم خونریزی و کشتارهایی که در نتیجه جنگ جهانی اول حاصل شد آنقدر زیاد بود که فعالیت‌کنندگان در زمینه حقوق بشر را وادار کرد تا در ارزش انسان و انسانیت او تجدیدنظر و به فکر چاره بیفتند. یکی از تصمیمات مهمی که پس از جنگ جهانی اول به پیشنهاد ویلسون رییس‌جمهور ایالات متحده آمریکا صورت گرفت، تاسیس سازمانی بنام جامعه ملل بود تا بتواند بر کار دولت‌ها نظارت داشته باشد و از جنگ جهانی بین‌الملت‌ها جلوگیری کند. لذا پس از خاتمه جنگ بین‌الملل، جامعه ملل تشکیل گردید. جامعه ملل در زمینه حقوق بشر به صورت شفاف و صریح ورود نمود و اثرگذاری آن بر مسأله حقوق بشر در سه عنوان نظام قیمومیت، معیارهای بین‌المللی کار و نظام اقلیت‌ها محدود گردید.

اما همان‌طور که پیش‌بینی می‌گردید تشکیل جامعه ملل نتوانست مانع جنگ و دفاع تمام‌قد از حقوق بشر گردد و نتیجتاً در اول دسامبر ۱۹۳۹ آلمان‌ها با حمله به لهستان جنگ دیگری را آغاز کردند که تمام دنیا را درگیر خود کرد و زمینه پیدایش جنگ جهانی دوم گردید.

پس از جنگ جهانی دوم زمانی که سازمان ملل تشکیل گردید، سه هدف فراروی این سازمان قرار گرفت که این سه هدف ضمن ماده یک منشور ملل متحد به عنوان اساسنامه سازمانی طرح شده است؛ هدف اول حفظ صلح و امنیت بین‌المللی بود، هدف دوم توسعه روابط دوستانه بین اعضای جامعه بین‌المللی و هدف سوم همکاری بین‌المللی در طرح و یا حل مسائلی است که جنبه‌های بشردوستانه دارد. مسأله حقوق بشر با اینکه در زمره اهداف ذکر شده بود ولی در دهه‌های اولیه تشکیل سازمان‌چندان جایگاهی را در فعالیت‌های سازمان ملل به خودش اختصاص نمی‌داد اما در دو دهه اخیر جامعه بین‌المللی و روابط بین‌اعضا و کشورها به گونه‌ای شکل گرفت و این نتیجه حاصل شد که تحکیم صلح و امنیت بین‌المللی و بقای آن در پرتو گسترش حقوق بشر امکان‌پذیر است. به همین دلیل حقوق بشر به هدفی تبدیل شد که بیشتر در کانون توجه سازمان ملل متحد قرار گرفت فلذا با تصویب مجمع عمومی

سازمان ملل متحد؛ کمیسیون حقوق بشر به عنوان یکی از ارکان فرعی و کاری شورای اقتصادی و اجتماعی سازمان ملل (اکوسوک) در سال ۱۹۴۶ تاسیس و به مدت شش دهه (تا سال ۲۰۰۶) به فعالیت خود ادامه داد.

کمیسیون حقوق بشر بیشتر عمر خود را صرف هنجارسازی، قاعده سازی و تدوین حقوق جهانی بشر نمود و در این حوزه اسناد مهم جهانی حقوق بشر را تهیه و تدوین نمود که از جمله مهمترین این گونه اسناد عبارتند از؛ کنوانسیون منع نسل کشی، میثاق حقوق سیاسی، مدنی و اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی، کنوانسیون ممنوعیت آپارتاید و ... همانطور که ملاحظه می شود از حیث قاعده سازی کمیسیون حقوق بشر بسیار موفق عمل نمود، لیکن به جهت وجود دوران جنگ سرد، نبود اراده سیاسی از طرف دول غربی مخصوصاً آمریکا، نبود فضای بین المللی و تاکید شورای اقتصادی و اجتماعی مبنی بر عدم صلاحیت کمیسیون در امور داخلی کشورها، سیاسی شدن کمیسیون و برخورد گزینشی و اعمال معیارهای دوگانه در فعالیت خود منجر شد که وظیفه اصلی یعنی اجرا و نظارت بر حسن اجرای اصول حقوق بشر در کشورها نادیده گرفته شود و نهایتاً با توجه به چالش های کمیسیون و ایضاً اتهام سیاسی کاری کمیسیون از سوی کشورهای غربی بالاخص آمریکا باعث شد که پیشنهاد کوفی عنان دبیر کل وقت سازمان ملل متحد در تاریخ ۱۵ مارس ۲۰۰۶ مبنی بر انحلال کمیسیون حقوق بشر مورد تایید مجمع عمومی قرار گیرد و بدین ترتیب کمیسیون حقوق بشر پس از شصت سال حیات پر فراز و نشیب و جنجالی خود از ادامه راه بازماند و جای خود را به نهاد جدیدی به نام «شورای حقوق بشر» بدهد.

پس می توان بیان نمود که مهم ترین تحولات ساختاری سازمان ملل انحلال کمیسیون حقوق بشر و جایگزینی آن توسط شورای حقوق بشر به عنوان یکی از ارکان مجمع عمومی سازمان ملل متحد طی قطعنامه شماره /Res/۲۵۱/۶۰ بود.

قطعنامه ۲۵۱/۶۰ مجمع عمومی سازمان ملل متحد، ماموریت هایی بدین شرح به شورای حقوق بشر ارائه نمود؛ رسالت اصلی شورا قاعده مند سازی در زمینه های مختلف حقوق بشری است، شورا آئین ویژه گزارشگری را کماکان حفظ نماید، شورا کلیه ماموریت ها و نقش های کمیسیون حقوق بشر را ضمن بررسی مجدد، اصلاح و ادامه دهد، همچنین به جهت جلوگیری از گزینشی و سیاسی عمل نمودن شورا، مقرر شد بر طبق آئین ارزیابی دوره ای جهانی عمل نماید تا همه کشورها (بدون استثنا) وضعیت حقوق بشریشان مورد ارزیابی قرار گیرد. این قطعنامه با ۱۷۰ رای موافق چهار رای مخالف (آمریکا، اسرائیل، جزایر مارشال و پالائو) و سه غایب (بیلوروسی، جمهوری اسلامی ایران و ونزوئلا) به تصویب مجمع عمومی رسید. از جمله مهمترین دلایل اینگونه صف بندی ها در شورای حقوق بشر این است که جغرافیا و منافع ملی دولت ها به گونه عوامل اصلی تعیین کننده روابط خارجی است. و اینگونه تقابل که به رقابت های ژئوپولیتیکی شهره است به نظر می رسد در تصمیم گیری ها، حتی مربوطه در شورای حقوق بشر نیز کارگر افتاده و عامل مهمی در تضييع حقوق بشر مخصوصاً در خاورمیانه بوده است.

مبانی نظری پژوهش

ژئوپولیتیک و حقوق بشر

با توجه به روند بین المللی، سمت و سوی و جهت گیری فرآیند جهانی شدن حقوق بشر علیه دولت، و کار ویژه های سنتی آن در چارچوب پارادایم واقع گرایی در روابط بین الملل مورد چالش جدی قرار گرفته است. از جمله این

پارادایم‌ها ژئوپولیتیک است. اصول و معیارهای ژئوپولیتیک پاسخگوی تحولات بین‌الملل معاصر، خصوصاً در مقوله حمایت فراگیر از حقوق بشر نخواهد بود، که در این راستا به تحلیل و ارزیابی جایگاه و منزلت حقوق بشر، از رهگذر پارادایم جامعه مدنی جهانی و نسبت آن با رقابت‌های ژئوپولیتیکی به برخی مؤلفه‌های اساسی آن مبادرت می‌شود.

در اندیشه ژئوپولیتیکی، جهان را متشکل از منافع متعارضی تلقی کرده و با استناد به «شخصیت» به حکومت‌ها بر این تصورند، که در سطح بین‌المللی، منافع و آمال کشورها هم چون افراد در جامعه داخلی در تعارضند.

مورگنتا، سرشت پایدار بشر را، که از نظر او از گذشته‌های تاریخی فرق نکرده و امکان از بین رفتن ویژگی‌های ذاتی آن وجود ندارد، عامل مؤثر در توضیح و تبیین سیاست بین‌المللی تلقی می‌کند (مشیرزاده: ۱۳۷۷، ص ۱۶۱). در اندیشه فوق، دولت‌ها بازیگران اصلی در سیاست بین‌الملل‌اند، محیط، یا نظام دولتی که دولت‌ها در آن زندگی می‌کنند، اساساً آنارشیک است، تعارض در این نظام را در بهترین حالت می‌توان در جهت کاهش احتمال جنگ اداره نمود. اما جنگ را نمی‌توان منسوخ کرد و در کل، نکته اصلی این بود که راه حل نهایی برای جنگ وجود ندارد. منافع مشترک بشر در بقاء و توسل به حکومت جهانی به جای نظام مرکب از دولت‌ها، همگی پوچ است، با مدیریت باید مبتنی بر منافع ملی دولت‌ها باشد و بهترین حفظ وضع، برقراری موازنه قدرت است (مشیرزاده: ۱۳۸۵، ص ۸۲). با این مؤلفه‌ها مشخص می‌شود، در محیط یا نظام کاملاً دولتی که در آن حفظ و گسترش منافع ملی فقط هدف است، حقوق بشر نمی‌تواند از جایگاه مناسبی برخوردار باشد. معیار اندیشه ژئوپولیتیک، بر این فرض است که پیامدهای سیاست بین‌الملل بنا بر توزیع قابلیت‌های قدرت مادی میان قدرت‌ها متکی است.

از نظرگاه مباحث واقع‌گرایی چون ژئوپولیتیک موضوعاتی همانند حقوق بشر، به مثابه تهدید بالقوه‌ای، به طور کلی برای ثبات سامانه بین‌المللی و حاکمیت دولت و اصول سازمان‌یافته اصلی روابط بین‌الملل، محسوب می‌شود. اگر دولت‌ها رهبری و اداره داخلی دیگر کشورها را در چارچوب نگرانی قاعده مند کنش‌هایشان مورد نظر قرار دهند، این ممکن است به منازعه بین‌المللی منجر شود.

همانطور که کراسنر نشان می‌دهد: «حاکمیت دولتها مشتمل بر مجموعه منازعه آمیز هنجارهایی است که حق خودیاری و هنجار عدم مداخله به طور بالقوه‌ای معنا و نمود می‌یابد».

ژئوپولیتیک، ظهور و پذیرش جمعی هنجارهای بین‌المللی مانند حقوق بشر، را، زمانی می‌دانند که توسط هژمون (سرکرده) یا گروه مسلطی از قدرت‌ها پذیرفته و گسترش یابد. همچنین آنها بر این باورند که موضوعات حقوق بشری که طلایه دار در دوره‌های تاریخی متفاوت بوده، بازتاب دغدغه قدرت‌هایی است که یک برتری قدرت اقتصادی و نظامی را در اختیار دارند. بعبارتی بهتر، فرض بر آن است که این هنجارها به عنوان یک پدیده ثانویه، به توزیع ظرفیتهای نظامی در سامانه بین‌المللی بستگی دارد و تغییر متداول هنجارها، یا افزایش یا کاهش قدرت، به آن ربط تنگاتنگی دارد (John and Charles, 1990:382-385).

ژئوپولیتیسن ها معتقدند که گسترش اخیر حقوق بشر، به طور کلی هنجارهای تابعه حقوق بشری، در سامانه بین المللی، سبب تسلط مردمسالاری های قدرتمندی می شود که کشورهای ضعیف، معیارهای داخلی خود را با آنها مطابقت می دهند. به عبارتی، در فقدان انگیزه های اقتصادی و امنیتی قاطع (درجه اول)، حوزه موضوعی حقوق بشر، کار ویژه ای است که گسترش آن منوط به قدرت هایی در سامانه بین المللی است که خواستار اعمال اصول و هنجارهای رژیمها هستند (Krasner, 1999: 141).

از زاویه دیگر با توجه به این که اصل حقوق بشر از جنبه های بسیاری، کاملاً با اصول اخلاقی همخوانی دارد، این مؤلفه ها را می توان در پارادایم واقعگرایی که تناقضی آشکار با اصول اخلاقی دارد، مشخص ساخت. از دیدگاه واقعگرایی سیاسی چون رقابت های ژئوپولیتیکی، اصول انتزاعی اخلاقی را نمی توان در مورد اقدامات سیاسی به کار بست. دولتمردان در نوعی از محیط بین المللی به عمل می پردازند که بواسطه فقدان نهادهای سیاسی مقتدر، نظامهای حقوقی و معیارهای عمدتاً پذیرفته شده رفتار، متفاوت از محیط داخلی هر کشوری است (دوئری و فالتزگراف، ۱۳۷۶: ۱۸۳)

در واقع حقوق بشر، در ذیل معیار نظریه اخلاقی است که به نوعی ارجاعات ذهنی می باشد، و این علل ذهنی، ابزارهای خرد عملی محسوب می شود. این اصل اخلاقی از منظرهدلی بول، که در مورد نظم در جهان سیاست امروز سخن می گوید اینگونه است که نظم موجود در می ان دولتها بر اساس همان اصول اخلاقی است و حقوق بشر بخشی از آن را تشکیل می دهد.

با این توضیحات در ژئوپولیتیک، اصول اخلاقی را در درون دولتها و میان دولتها به رسمیت نمی شناسند، بلکه نظم درون دولتی و میان دولتی، یا از منظر نواقعه گراها، نظم ساختار سامانه بین المللی را بر حسب، قدرت و منافع ملی یا قدرت هژمون می دانند (Dower, 1999).

در این راستا دولت ها کنشگران اصلی سامانه بین المللی هستند، و با این فرض، رهیافت حقوق بشری که برای گسترش انگاره خویش بر سازمان های غیر دولتی (NGO) ها و جامعه مدنی متکی است، مغایرت دارد. از این حیث، دولت ابزار و دستاویز گروه کوچکی از انسانهای تشنه قدرت است. هر کشوری در روابط خارجی خود با سایر کشورها برای تأمین، امنیت و آسایش خود در صحنه بین المللی به گونه ای سیاست خود را تنظیم می کند که بهتر بتواند امنیت و منافع ملی خود را تأمین کند. توصیه هابز، به دولت ها این است که اگر راحت جان و حفظ منافع ملی خود طلبی، برو قوی شو، خندقهای اطراف و کشورت را عمیقتر کن تا دشمن به آسانی نتواند به مال و جان افراد و کشور و خاک تو تجاوز کند (Ibid, 17) این در حالی است که با توجه به تحولات صورت گرفته در اصل حاکمیت و مفهوم کنشگر، این اصل واقعگرایی سیاسی با جهانی شدن حقوق بشر تناقض پیدا کرده است. امروزه کنشگران غیر دولتی اهمیت و نقش ویژه ای را در بنیانهای هنجاری حقوق بشر بازی می کنند. در این میان سازمان های بین المللی و کنشگران غیردولتی به ظهور هنجاری حقوق بشری کمک کرده اند. زبان حقوق بشر در منشور ملل متحد و متن اعلامیه جهانی حقوق بشر، در نتیجه تلاشهای افراد وابسته به دولتهاست. (International

- بررسی عملکرد شورای حقوق بشر در کشورهای عضو آن در خاورمیانه

به لحاظ اهمیت ترویج و حمایت از حقوق بشر و ارتقاء جایگاه ویژه آن و با هدف ارزیابی وضعیت حقوق بشری کشورها، مرکز اطلاعات مکانیسم بررسی دوره ای جهانی مطرح گردید. در دور اول تمامی دولتهای عضو سازمان ملل حتی جزایر کوچک مانند کریباتی و تووالو و کشورهای کوچک مانند موناکو و سن مارینو خواستار بررسی وضعیت حقوق بشری کشور خود شدند.

مکانیسم بررسی دوره ای جهانی به منظور ارزیابی جایگاه حقوق بشر در توصیه های ارائه شده مبادرت به ایجاد مرکز اطلاعات در این راستا نمود. مرکز اطلاعات مکانیسم بررسی دوره ای جهانی، پایگاهی از داده های کلیه کشورها بر اساس توصیه های ارائه شده و تعهدات داوطلبانه آنهاست. این پایگاه داده ها شامل ۵۴ رده از موضوعات متفاوت حقوق بشری می باشد. بسیاری از این توصیه ها مربوط به مسائل و ابعاد مختلفی از یک موضوع حقوق بشریست که نتیجتاً آنها را در بیش از یک رده جای داده است. هر چند فهرست رده ها طبیعتاً کلی اند و ممکن است با هم تداخل داشته باشند، ولیکن مرکز اطلاعات، آمار موضوعاتی که بیشترین توصیه ها در آن خصوص می باشد را ارائه می دهد. ۱۰ مورد از مهمترین مسائل مطرح شده به ترتیب آمار مرکز اطلاعات در خصوص توصیه های ارائه شده و اجرا شده کشورهای تحت بررسی به شرح ذیل می باشد:^۱

بیشترین تعداد توصیه های ارائه شده:

۱- اسناد بین المللی ۲- حقوق زنان ۳- حقوق کودک ۴- شکنجه و سایر رفتارهای بی رحمانه، غیر انسانی یا اهانت آمیز یا مجازات ۵- عدالت ۶- شرایط بازداشت ۷- آموزش حقوق بشر ۸- مجازات اعدام ۹- حق تحصیل ۱۰- رویه های ویژه

بیشترین توصیه های اجرا شده :

۱- حقوق زنان ۲- حقوق کودک ۳ اسناد بین المللی ۴- عدالت ۵ - شکنجه و سایر رفتارهای بی رحمانه، غیر انسانی یا اهانت آمیز یا مجازات ۶- اقلیت ها ۷- شرایط بازداشت ۸- آموزش حقوق بشر ۹- حق تحصیل ۱۰- معلولین. لازم به ذکر است که آمار ارائه شده فوق صرفاً بر اساس تمرکز بر تعداد مطلق توصیه هاست. ولیکن مسائلی با جزییات بیشتری در حوزه حقوق بشر عنوان شده که توصیه های زیادی را به خود اختصاص داده است که ۱۰ مورد از مهمترین این مسائل عبارتند از:

۱- ایدز ۲- قاچاق ۳- معلولیت ۴- محیط زیست ۵- طرح ملی اقدام ۶- توسعه ۷- وضعیت افراد بی خانمان داخلی ۸- حق بهداشت ۹- فقر ۱۰- تبعیض نژادی در اینجا لازم به ذکر است که متأسفانه طبق آمار مرکز اطلاعات در خصوص توصیه های اجرا نشده هم شاهد همان موضوعاتی هستیم که بیشتر مطرح شده اند و در این رده هم نیز جای گرفته اند. ۱۰ موضوع برتر اجرا نشده عبارتند از : ۱- اسناد بین المللی ۲- حقوق کودک ۳- حقوق زنان،

^۱ . www.upr-info.org/analyses/Beyond Promises, the impact of the UPR on the ground, p. 26 Oct2014

۴- شکنجه و سایر رفتارهای بی رحمانه، غیر انسانی یا اهانت آمیز یا مجازات ۵- عدالت ۶- شرایط بازداشت ۷- اعدام ۸- آزادی عقیده و بیان ۹- رویه های ویژه ۱۰- آزادی مطبوعات.

با این پیشینه ذهنی از آمار مرکز اطلاعات مکانیسم بررسی دوره ای جهانی، می توانیم با رویکردی منطقی تر و جامع تر به ارزیابی عملکرد موفق شورای حقوق بشر در ترویج و ارتقاء جایگاه حقوق بشر و مجاب کردن کشورها به اجراء توصیه های ارائه شده دست یابیم. در ادامه بحث به دیگر عوامل مهم دخیل در مکانیسم بررسی دوره ای جهانی می پردازیم و ابعاد مختلف آن را به دلیل اهمیت این موضوع مورد ارزیابی قرار می دهیم.

مکانیسم دوره ای جهانی و عملکرد شورای حقوق بشر در برخی از کشورهای خاورمیانه

با گذشت ۷۰ سال از زمان فعالیت کمیسیون، بلا شک ظهور شورای حقوق بشر یکی از مهمترین اصلاحات شاخص حقوق بشر و اقدامات سازمان ملل بود. گام مهم بعدی در این راستا می تواند تصویب سند نهاد سازی شورا حقوق بشر قلمداد کرد. در سند نهاد سازی شورا که در این فصل مورد بررسی قرار گرفته شاهد بودیم که شورا در فاز نهاد سازی با در نظر گرفتن عملکردها و مکانیسم های مورد نظر و اصلاحات کلی که در وضعیت عملکردش درخلال پنجمین سال تاسیس خود انجام داد، بسیار موفق عمل کرد.

در گزارش های ملی دولتهای تحت بررسی در فصل بعد، در می یابیم که گزارش ملی آنها گزارشی ست جامع که زمینه های مختلف حقوق بشری را پوشش می دهد و تصویری کلی از وضعیت حقوق بشری کشورشان در مقابل دیدگان جوامع بین المللی و دیگر کشورهای جهان قرار می دهند. این در حالی است که گزارش دولتها به ارکان معاهداتی صرفا در ارتباط با مقررات خاص آن کنوانسیون می باشد و در خصوص برخی از نهادهای حقوق بشری مبتنی بر منشور که پیشتر مورد بحث قرار گرفت، کشورها ملزم به ارائه گزارش به آنها نمی باشند. بحثی که در این میان بسیار مطرح شد ارتباط بین بررسی دوره ای جهانی و ارکان معاهداتی بود. در بررسی های صورت گرفته در ارتباط بین مکانیسم بررسی دوره ای جهانی و ارکان معاهداتی از زوایای متفاوت و اینکه آیا بررسی دوره ای از ارزش استانداردهای حقوقی می کاهد و به جایگاه ارکان معاهداتی خدشه ای وارد می کند هیچگونه آماری بدست نیامد، و به جرات می توان گفت که وضعیت حقوقی نگرشهای ارکان معاهداتی هیچگونه تاثیری بر آنچه که در بررسی دوره ای جهانی صورت می گیرد، ندارد. از آنجا که دغدغه اصلی کشورها دستیابی به صلح پایدار در جهان است. به منظور دستیابی به این هدف شورای حقوق بشر با تحت نظارت قرار دادن فعالیت های حقوق بشری کشورها و تحت فشار قرار دادن آنها در پذیرش معاهدات و کنوانسیونهای حقوق بشری، فعالیت های آنها را در نقش های حقوق بشری محدود می سازد. بدبینی که در خصوص عدم موفقیت این مکانیسم وجود داشت، با مقایسه توصیه های ارائه شده در دوره اول و دوره دوم خلاف این موضوع را ثابت می کند، زیرا درصد قابل تاملی از توصیه های ارائه شده در خصوص برخی از کشورها بطور کامل اجرا شد و بصورت بارزی وضعیت حقوق بشر کشورشان بهبود یافت.

همانطور که می‌دانیم دوره اول مکانیسم بررسی دوره ای جهانی صرفاً به ارزیابی و بررسی وضعیت حقوق بشر کشورهای عضو و نحوه اجراء تعهدات و الزامات آنها پرداخت. ولیکن در دوره دوم و دوره های متعاقب آن نحوه بررسی اندکی با دوره اول متفاوت می‌باشد. در دو دوره برگزار شده مکانیسم بررسی دوره ای جهانی به لحاظ ساختاری شباهت‌ها و تفاوت‌هایی را در بطن گزارش‌های ارائه شده داشتند.

شباهت‌های موجود در گزارش‌های ارائه شده در دو دوره مکانیسم عبارتند از: توجه به اساس اصول و اهداف ذکر شده در مواد ۱، ۲، ۳ و ۴ قطعنامه ۵/۱ و همچنین تکمیل ۳ سند گزارشی درج شده در ماده ۱۵ این قطعنامه ۵/۱. تفاوت عمده در دوره برگزار شده در دوره های متعاقب آن بر نحوه اجراء توصیه‌های ارائه شده دولتهای هر دوره و بر مبنای تلاش به منظور ترویج و ارتقاء وضعیت حقوق بشری کشورهای تحت بررسی می‌باشد در بحث اجرایی و ترویج جایگاه حقوق بشر می‌توان گفت که موثر بودن مکانیسم بررسی دوره ای جهانی مبتنی بر همکاری و حسن نیت دولتهای تحت بررسی می‌باشد.

آنچه که در این گزارشات، گزارشات ملی و گزارشات گروه کاری، شاهد خواهیم بود تاکید دولتهای تحت بررسی و دولتهای توصیه دهنده بر حقوق بشر می‌باشد که بیانگر اهمیت آن نه تنها از دیدگاه شورا حقوق بشر، بلکه از دیدگاه خود دولتهای عضو سازمان ملل است و به نوعی منعکس کننده و بازتاب نگرانی‌های کشورها در این حوزه می‌باشد. بدین منظور این کشورها در تلاشند تا وضعیت حقوق بشری کشورهايشان را با مد نظر قرار دادن توصیه‌های دولتهای بررسی کننده و راه‌حلهای شورا ارتقاء بخشند تا به جهانی عاری از نقض‌های حقوق بشری و خشونت دست یابند.

لازم به ذکر است که آنچه به عنوان دلیل انتخاب کشورها، بعنوان کشورهای تحت بررسی، مد نظر قرار گرفت، سابقه طولانی برخی از آنها در موضوع حقوق بشر و همچنین اهمیت خاص آن کشور در این حوزه می‌باشند.

- عملکرد شورای حقوق بشر بر اساس مکانیسم ادواری جهانی در ایران
شورای حقوق بشر سازمان ملل متحد در چهاردهمین جلسه خود که از ۱۰ تا ۲۸ خرداد ۱۳۸۹ در ژنو برگزار شد، در روز ۲۰ خرداد، گزارش نهایی ایران را که در چهارچوب بررسی‌های دوره‌ای جهانی به شورا ارائه شد، تصویب کرد. این گزارش که با شماره ۵/۱ به عنوان سند سازمان ملل ثبت شد و دربرگیرنده پاسخ‌های ایران به پیشنهادهاى مطرح‌شده در هفتمین گروه کاری در بهمن ماه سال ۱۳۸۹ بود، توسط دکتر محمدجواد لاریجانی، دبیر ستاد حقوق بشر ایران، در صحن این شورا در ژنو ارائه شد و در پی آن با اجماع اعضای شورا به تصویب رسید.

گروه کاری بررسی ادواری جهانی، که براساس قطعنامه ۵/۱ مورخ ۱۸ ژوئن ۲۰۰۷ شورای حقوق بشر تشکیل شد، هفتمین جلسه خود را از ۸ تا ۱۹ فوریه ۲۰۱۰ تشکیل داد. بررسی جمهوری اسلامی ایران در یازدهمین جلسه، در ۱۵ فوریه ۲۰۱۰ انجام شد. ریاست هیات ایران را محمد جواد لاریجانی، دبیر کل شورای عالی حقوق بشر، قوه قضائیه، به عهده داشت. گروه کاری در جلسه ۱۷ فوریه ۲۰۱۰ خود گزارش درباره ایران را تصویب کرد.

۲- شورای حقوق بشر در ۷ سپتامبر ۲۰۰۹ گروه (۳ نفری) گزارشگران زیر را انتخاب کرد تا موجب تسهیل در امر بررسی ایران شود: مکزیک، پاکستان و سنگال.

۳- مطابق پاراگراف ۱۵ پیوست قطعنامه ۵/۱، اسناد زیر برای بررسی ایران منتشر شد:

الف) گزارش ملی ارائه شده / ارائه مکتوب تهیه شده مطابق پاراگراف ۱۵ (الف)

ب) مجموعه تهیه شده از سوی دفتر کمیساریای عالی حقوق بشر سازمان ملل متحد

مطابق پاراگراف ۱۵ (ب) (A/HRC/WG.6/7/IRN/1)

ج) متن خلاصه آماده شده از سوی دفتر کمیساریای عالی حقوق بشر سازمان ملل متحد مطابق با پاراگراف ۱۵ (ج)^۱

۴- فهرستی از سئوالات از قبل از سوی آرژانتین، بلژیک، جمهوری چک، دانمارک، آلمان، ایرلند، ژاپن، لیختن اشتاین، لیتوانی، هلند، نروژ، لهستان، سوئد و بریتانیای کبیر و ایرلند شمالی آماده شده و از طریق گروه سه کشور (ترویکا) به جمهوری اسلامی ایران عرضه شده بود.

-در مورد مسائل بیان شده از سوی کشور (ایران) می توان موارد زیر را بیان داشت:

۱- نماینده ایران با استقبال از بررسی جمهوری اسلامی ایران به عنوان فرصتی برای افزایش آگاهی درباره وضعیت حقوق بشر در این کشور، اظهار داشت از طریق همکاری، احترام و اشتیاق به گوش فرا دادن به یکدیگر است که می توان فرهنگ حقوق بشر را ترویج کرد.

۲- نماینده ایران اظهار داشت انقلاب اسلامی ۱۹۷۹ به ایجاد نظام جدید حکومت دموکراتیک و نظام اجتماعی و مدنی مبتنی بر خرد و تعقل اسلامی منجر شد. نماینده ایران به اشارات صریح و فراوان درباره حقوق بشر در قانون اساسی، مانند فصل ۷ آن درباره "حقوق بشر مردم" تاکید کرد. در فصل ۶ گفته شده تمامی تصمیمات مهم درباره همه مسائل، از جمله حضور در مشاغل عالی، باید بر مبنای رضایت مردم اتخاذ شود. نماینده ایران گفت قوه قضائیه از قوای مجریه و مقننه مستقل است و اصول لازم برای تضمین این استقلال وجود دارد.

۳- شورای عالی حقوق بشر در ۲۰۰۵ ایجاد شد تا هماهنگی را بیشتر نماید و در ۲۰۰۷ عالی ترین نهاد برای نظارت، پایش و هدایت بخش های مختلف در زمینه حقوق بشر شد.

۴- نماینده ایران به ترکیب متنوع قومی و دینی و تنوع سنت ها، رسوم و زبان های کشورش اشاره کرد که آن را به نمونه ای از همزیستی برادرانه و دوستانه تبدیل کرده است.

۵- در زمینه چالش های فراروی ایران، نماینده این کشور اظهار داشت بعضی از کشورهای غربی مدام از وضعیت حقوق بشر در ایران برای وارد آوردن فشار سیاسی و پیشبرد انگیزه های پنهانی خود استفاده کرده اند. تروریسم مورد حمایت کشورهای خارجی مساله ای جدی برای ایران به شمار می رود.

^۱A/HRC/WG.6/7/IRN/3

۶- نماینده ایران همچنین بر تاثیر منفی تحریم های یکجانبه و اجباری و بین المللی تحمیلی بعضی از کشورهای غربی و شورای امنیت بر تحقق تمامی جنبه های حقوق بشر تاکید کرد (www.unic-ir.org/hrCouncil.html.visited at:30 July 2012).

۷- نماینده ایران بر همکاری کامل و مداوم کشورش با دفتر کمیساریای عالی حقوق بشر سازمان ملل متحد و تمدید دعوت دائمی از همه رويه های ویژه موضوعی تاکید کرد. چند گزارشگر ویژه از ایران دیدن کرده و دیدارهای بیشتر، تحت بررسی است. ایران به مکاتبات ماموریت داران پاسخ های کامل و بموقع داده است. گزارش ها به چند نهاد معاهده بموقع و به روش درست ارائه شده و اظهارنظرهای نهایی انتشار یافته است.

۸- جمهوری اسلامی ایران با تاکید بر مساعدت های خود در مجامع حقوق بشر، از جمله در زمینه تعیین ضوابط و ادبیات حقوق بشر، بر اهمیت اتخاذ رویکردی تعاملی و مبتنی بر همکاری و اجتناب از مقابله، معیارهای دوگانه و سیاسی کاری تاکید کرد.

توصیه های مطرح شده برای ایران مواردی چون:

- ۱- انجام اقداماتی برای امحای شکنجه و سایر رفتارهای تحقیر کننده و خشن.
- ۲- جلوگیری از اعدام افرادی که مرتکب جنایت قبل از ۱۸ سالگی شده اند.
- ۳- در نظر گرفتن مهلتی قانونی برای مجازات اعدام با نظر به لغو آن.
- ۴- احترام گذاشتن به حق محاکمه ای عادلانه و بیطرفانه برای تمامی افراد تحت بازداشت.
- پیگرد قانونی تمامی ناقضان حقوق بشر.
- ۵- اقدام برای جلوگیری از استفاده بیش از حد زور به وسیله نیروهای امنیتی.
- ۶- امحای انواع گونه های تبعیض از راه قانون و عمل.
- ۷- تضمین حقوق برابر مردان و زنان به ویژه در زمینه دسترسی به شغل.
- ۸- تضمین آزادی بیان، مطبوعات و گردهمایی.
- ۹- حمایت از مفاد قانون اساسی ضامن آزادی عبادت.
- ۱۰- تصویب کنوانسیون رفع تمامی اشکال تبعیض علیه زنان و کنوانسیون منع شکنجه.^۱

۲_۲ عملکرد شورای حقوق بشر بر اساس مکانیسم ادواری جهانی در اسرائیل

اسرائیل با سابقه تیره ای در نادیده گرفتن حقوق، معاهدات و عرفهای بین المللی و حتی تعهدات خود در معاهدات دوجانبه با طرف فلسطینی و نقض حقوق مردم فلسطین، مورد توجه کمیته و شورای حقوق بشر می باشد.^۲

¹<http://www.ohchr.org/EN/HRBodies/UPR/Pages/UPRmain.aspxU>, visited at:30 July 2012.

² گودرزی، طاهره، موارد نقض حقوق بشر در اراضی اشغالی توسط رژیم صهیونیستی، خبرگزاری بین المللی قدس، تاریخ دسترسی ۲۰/مهر/۱۳۹۸
<http://qodsna.com/fa/185193/print>

از جمله مهم ترین موارد نقض حقوق بشر توسط اسرائیل در اراضی اشغالی فلسطین پس از جنگ جهانی دوم و در سال ۱۹۴۸ و اراضی اشغالی عربی بعد از سال ۱۹۶۷ اخراج و جابجایی اجباری، تبعیض و محرومیت های شهروندی، نقض حقوق اقلیت ها، نقض حق حیات، شهرک سازی و یهودی سازی قدس، تخریب منازل و مصادره اراضی، خشونت شهر نشینان، نقض حقوق کودکان، نقض حقوق زنان فلسطینی، برخورد با آزادی بیان و محاصره نوار غزه است (www.nedains.com/index.php). در مورد عملکرد شورای حقوق بشر سازمان ملل متحد در رسیدگی به موارد نقض حقوق بشر اسرائیل مخصوصا در رابطه با فلسطینیان باید چنین بیان داشت که شورای حقوق بشر همواره تلاش کرده است مواضع صریحی در مورد اقدامات جنایتکارانه و ضد حقوق بشری اسرائیل اتخاذ کند و وظیفه قانونی خود را بدون ملاحظات سیاسی و فشار قدرتها و لابی حامی اسرائیل، در این راستا به انجام رساند، با وجود این به علت سیاست زدگی شورای امنیت سازمان ملل متحد، اقدامات و فعالیتهای کمیته حقوقی بشر تأثیر چندانی بر رفتارهای ضد حقوق بشری رژیم اسرائیل نداشته است.

بررسی وضعیت حقوق بشر اسرائیل در قالب مکانیسم دوره ای جهانی در تاریخ ۴ دسامبر ۲۰۰۸ مورد ارزیابی قرار گرفت. طی این بررسی، گروه کاری به طور کلی، در دو بخش خلاصه عملکرد، فرآیند بررسی و نتایج و توصیه های گزارش خود را در قالب ۳۲ صفحه منتشر کرد. برای بررسی پرونده اسرائیل، سه گزارش گر از کشورهای جمهوری کره، جمهوری آذربایجان و نیجریه انتخاب شدند. سرپرست هیئت اسرائیلی را در این گفتگوهای تعاملی، «اچ.ای. آهارون لشنویار» سفیر و نماینده دائمی اسرائیل در دفتر ملل متحد در ژنو بر عهده داشت.

با شروع گفتگوهای تعاملی، نماینده اسرائیل اظهار داشت که اسرائیل به عنوان پناهگاهی برای تبعیدیان یهودی نقاط مختلف جهان تأسیس شد و افزود با وجود دهه ها جنگ و تروریسم، اسرائیل مفتخر است که بر اساس حکومت قانون، جامعه دموکراتیکی تأسیس کرده است. وی عنوان کرد که اسرائیل عضو معاهدات حقوق بشری است و در سه سال گذشته میزبان هشت گزارشگر ویژه بوده است. او اشاره کرد که اسرائیل از زمان تأسیس همواره با تهدیدات امنیتی از جمله انتحار، تروریسم و حملات مسلحانه بی رویه بر علیه غیرنظامیان مواجه بوده است. هیئت اسرائیلی به طور کلی به وضعیت مساعد داخلی این رژیم در زمینه حقوق بشر اشاره کرد. البته این را نیز اظهار داشت که اسرائیل از کاستی و چالش های پیش رو آگاه است و از انتقادات سازنده استقبال می کند. در ادامه گفت و گوهای تعاملی، ۵۴ کشور در ابعاد مختلف، به ذکر نظرات منفی و مثبت خود پرداختند. هیات جمهوری اسلامی ایران عنوان کرد که بررسی دوره ای جهانی نمی تواند مکانیسم کافی برای پرداختن به وضعیت اسرائیل باشد و نیز تأکید کرد که اشغال، علت ریشه ای تمام تخلفات و جنایات حقوق بشر علیه فلسطینیان است. همچنین از نقض فاحش و سیستماتیک حقوق مردم فلسطین، بلندی های جولان سوریه، لبنان و دیگر مناطق اشغالی که مستند در گزارش های بین المللی آمده، ابراز نگرانی کرد.

در بخش بعدی بحث و گفتگوها، توصیه های کشورهای پیشنهاددهنده با ابعاد مختلف به اسرائیل منتقل شد^۱

^۱ . A/HRC/10/76

در پایان گزارش نهایی، گروه کاری به تصویب رسید و در آن ذکر شد که نتایج بررسی دوره های جهانی اسرائیل که در گزارش گروه کاری آمده، همراه با دیدگاه های اسرائیل در رابطه با توصیه ها، نتیجه گیری و همچنین تعهدات داوطلبانه و پاسخ اسرائیل به مباحث مطروحه قبل از تصویب گزارش نهایی به اندازه کافی در طول گفت و گو تعاملی در گروه کاری مورد توجه قرار گرفت (A/HRC/DEC/10/112). لازم به ذکر است دومین بررسی دوره ای و جهانی حقوق بشر از ماه مه ۲۰۱۲ آغاز شده و تا نوامبر ۲۰۱۶ ادامه دارد. در این بین، پرونده اسرائیل در سال ۲۰۱۳ مورد بررسی قرار گرفت. (www.ohchr.org)

عملکرد شورای حقوق بشر بر اساس مکانیسم ادواری جهان در ترکیه

چارچوب حقوقی کشور ترکیه چارچوبی دموکراتیک، سکولار و اجتماعی و برخوردار از حکومت قانون و تفکیک قوا می باشد و احترام به حقوق بشر یکی از اصول لاینفک حقوقی آن است. قانون اساسی این کشور، روند اصلاحاتی جامع و پویایی را طی سه نوبت، به منظور بهبود وضعیت حقوق بشر و ترویج و حمایت از آن تجربه نمود که این اصلاحات را می توان نقطه عطفی در تحولات حقوق بشری ترکیه برشمرد.

ترکیه در گزارش ملی ارائه شده خود به شورای حقوق بشر، بصورت بسیار جامع به کلیه ابعاد حقوق بشری کشورش پرداخت. دو گام مهم پیش روی دولت ترکیه، یکی تصویب اصلاحات و دیگری اجرایی شدن آن بود که نحوه اجرایی شدن آن را میتوان در دوره دوم این مکانیسم ارزیابی کرد. اصلاحات^۱ با هدف همسو شدن قوانین داخلی با تعهدات و کنوانسیون های بین المللی، بخصوص کنوانسیون اروپایی حقوق بشر صورت گرفت. نهایتاً در سال ۲۰۰۴ کشور ترکیه نه تنها برتری توافقنامه های بین المللی در زمینه های حقوق بشر و آزادیهای را که در تعارض با قوانین داخلی در همان حوزه بود پذیرفت، بلکه مجموع قوانینی را که برای ترویج و حمایت از حقوق بشر مهم تلقی می شد را به تصویب رساند. روند عملی و اجرایی شدن این اصلاحات با برگزاری برنامه های آموزشی متعدد از مقامات دولتی تا دانش آموزان در تمامی سطوح صورت گرفت. در عرصه ملی، دولت علاوه بر بهبود سیستم مدیریت سازمان قضایی و مبادرت به ایجاد استراتژی اصلاحاتی جامع نمود. ایجاد موسسه ملی و مستقل حقوق بشری در تطابق با اصول پاریس، تسریع در روند تصویب کنوانسیون های بین المللی، کاهش موانع و مشکلات در اجرا قوانین مربوطه و نظارت بر اجرای کامل مفاد قانون اساسی مطابق با کنوانسیون های حقوق بشر بین المللی، صورت گرفت. در عرصه بین المللی، این کشور در سال ۱۹۴۵ به عضویت سازمان ملل در آمد. متعاقب آن در سال ۱۹۴۹ اعلامیه حقوق بشر و بسیاری از کنوانسیون های اصلی حقوق بشری را به تصویب رساند.^۲ ترکیه

^۱ حق امنیت شخصی آزادی عقیده و بیان و مذهب حریم خصوصی زندگی فردی، آزادی انجمن ها و تجمعات، برابری جنیه عدم تبعیض، حق مشارکت در زندگی فرهنگی و سیاسی، لغو مجازات اعدام در هر شرایطی، منع شکنجه اصلاح نظام زندانه عملکرد قوه قضاییه در بیطرفی و استقلال آن، اقداماتی علیه فساد و همچنین تایید صلاحیت دادگاه جنایی در خصوص جرائم مشمول صلاحیت دادگاه امنیتی کشور را میتوان به عنوان نقاط عطف اصلاحات قلمداد کرد.

^۲ کنوانسیون بین المللی حقوق افراد دارای معلولیت و پروتکل اختیاریه پروتکل های میثاق بین المللی حقوق مدنی و سیاسی و کنوانسیون بین المللی رفع تبعیض علیه زنانه کنوانسیون منع شکنجه و صدور اعلامیه ای مطابق با ماده ۲۲ این کنوانسیون مبنی بر به رسمیت شناختن صلابت که مربوطه.

عضو مؤسس شورای حقوق بشر اروپا و اتحادیه اروپا می باشد و بدین ترتیب در ۹۸ کنوانسیون از ۲۰۷ کنوانسیون این شورا عضویت دارد. پذیرش صلاحیت اجباری دیوان حقوق بشر اروپا و همچنین مشارکت در سازمان امنیت و همکاری اروپا، از دیگر اقدامات بین المللی این کشور می باشد. ترکیه از سال ۲۰۰۱ نیز مکانیسم بازدید گزارشگران ویژه سازمان ملل را افزایش داده است و به طور منظم کلیه مکاتبات آنان را پاسخ می دهد.

می توان گفت که ترکیه به لحاظ سیاسی با پذیرش ابعاد مختلف تعهدات انسانی مندرج در اسناد این سازمان ها، خود را محدود و تحت نظارت آنان قرار داده است. نکته قابل تامل در خصوص وضعیت استثنایی کشور ترکیه، پذیرش صلاحیت دیوان حقوق بشر اروپا برای اشخاص، سازمانهای غیر دولتی و گروهی از افراد در سال ۱۹۸۷ و صلاحیت اجباری آن از سال ۱۹۹۰ می باشد که موقعیت بسیار حساسی را برای خود رقم زده است زیرا بر اساس قانون اساسی این کشور، شهروندان ترک حق برخورداری از حقوق و آزادیهای بنیادین مندرج در قانون را دارند. بدین ترتیب می توانند در صورت نقض حقوق و آزادیهایشان، قبل از رجوع به دادگاه های قضایی مربوطه، علیه دولت خود طرح دعوی نمایند. دولت ترکیه در این گزارش، در قالب ۱۲ موضوع حقوق بشری بررسی برنامه ها و ایده های نوآورانه این کشور می پردازد. طبق قانون اساسی ترکیه، اصل برابری و عدم تبعیض بخشی تفکیک ناپذیر از هویت ملی و فرهنگ این کشور می باشد و همه افراد و اتباع خارجی بدون هیچگونه تبعیضی در برابر قانون یکسانند و هر گونه تبعیض جرم تلقی می شود.

در اصلاحات جدید حق آزادی بیان، آزادی انتشار و انتقال افکار، ایده ها، اطلاعات و آزادی مطبوعات بدون سانسور و به دور از مداخله مقامات رسمی تحت حمایت دولت ترکیه قرار گرفت. از طرفی دیگر پرداخت جرائم نقدی مختصر از طرف چاپخانه، در صورت عدم رعایت قوانین، جایگزین مجازاتهایی از قبیل حبس، تعطیلی موقت، تصرف دستگاه پرس شد و قانون قبلی بطور کامل لغو گردید. از اینرو تاسیس چاپخانه نیازی به اخذ مجوز قبلی و با ضمانت سپرده مالی ندارد. حق دسترسی به اطلاعات و انتشار آن از طریق اینترنت امکان پذیر شد.

ترکیه اولین کشوری بود که کنوانسیون پیشگیری و مبارزه با خشونت و خشونت خانگی علیه زنان^۱ را به تصویب رساند. موسسه ملی حقوق بشر به بررسی ادعاهای نقض حقوق بشر، تهیه گزارش ارائه نظرات و توصیه های انجام فعالیت هایی در عرصه ترویج و آگاهی رسانی و ارائه آموزش هایی در این راستا می پردازد. تقویت استقلال و بی طرفی قضات به منظور پیشگیری از وقوع احتمالی نقض های حقوق بشری و افزایش بهره مندی شهروندان از محاکمه عادلانه و آزادی بیان از موارد حائز اهمیت می باشد. کمیسیون تحقیق حقوق بشر مجلس که برای اولین بار مکانیسم نظارت بر حقوق بشر در سطح ملی را به عهده داشت، توانست به عنوان مکانیسم نظارتی مجلس فعالیت خود را آغاز نماید، که با اصلاحات صورت گرفته، این کمیسیون مجاز به بررسی پیش نویس قوانین مربوط به حقوق بشر شد. در این راستا با تاسیس کمیته فرعی تحقیق، مسئولیت نقض های صورت گرفته در فعالیتهای

^۱ معروف به کنوانسیون استانبول، دیگر کنوانسیون های شورا اروپایی به تصویب رسیده کنوانسیون های جرائم سایبری و حمایت از کودکان کار برای بهره گیری و سوء استفاده های جنسی که پس از مدتی لازم الاجراء گردید.

تروریستی و خشونت آمیز و موضوع حق حیات قربانیان آن، با هدف بررسی مشکلات پیش رو در مبارزه با تروریسم و وضعیتهای اضطراری به عهده این نهاد گذاشته شد. مطابق با ماده ۲۲ میثاق بین المللی حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی در آزادی بیان و عقیده، ترکیه به تعلیق احکام مربوط به پیگرد قانونی و محاکمه جرائم رسانه ای و اینترنتی اشاره کرد که پیرو آن بسیاری از زندانیان آزاد شدند و یا زمان محکومیت آنان کاهش یافت.^۱ ولیکن اقدامات رسانه ای و اینترنتی تروریستی را از این حکم مستثنی کرد. دولت ترکیه ممنوعیت اعتصاب و تشکلات مسالمت آمیز در خصوص برخی از مشاغل و موسسات و مراکز آموزشی و پزشکی را رفع نمود.

-حاکمیت، ژئوپولیتیک و حقوق بشر در خاورمیانه

با توجه به این که رخداد حقوق بشر به عنوان یک برساخته اجتماعی وارد حوزه بین المللی و نظریه های روابط بین الملل شده است مقاله حاضر نیز منزلت و جایگاه حقوق بشر را در رقابت قدرت ها در منطقه خاورمیانه را مورد کند و کاو قرار داد. نقش سیاست قدرت، میان دولتها و فهم سیاست بین المللی از این وادی می گذرد. مورگنتا حوزه مستقل قدرت از بحث اخلاقیات را مشخص می کند. و این جاست که ژئوپولیتیک هم منطبق سیاست قدرت را با نگاهی ساختاری و ساختار آنارشیک فرض می کنند و در همین راستا نقش سازمانهای غیردولتی (NGO)، در جهت گسترش حقوق بشر، و هنجار و تولید و بازتولید هنجارهای حقوق بشری را وابسته به سامانه بین المللی و قدرت های بزرگ می دانند. همه چیز در منطقه پر آشوب خاورمیانه تحت تاثیر منطبق رقابتی خاصی از عوامل و متغیر های مختلفی است. از جمله این متغیرها می توان به مساله حقوق بشر در این منطقه اشاره داشت. میزان و شدت واکنش این کشورها نسبت به حقوق بشر در کشورهای رقیب تابع یک اصل پایدار به اسم ژئوپولیتیک است. حکومت های هم پیمان منطقه ای تابع این اصل مهم همیشه حقوق بشر را به عنوان متغیری برای محکومیت رقیب مورد استفاده قرار می دهند هرچند به قیمت نقض حقوق بشر هم تمام شود.

برای مثال بعداز حمله عربستان سعودی و شورای متشکل از کشورهای سنی عرب به حملاتی علیه شیعیان حوثی یمن دست زدند که تاکنون نیز ادامه یافته است و حقوق بشر و نقض فاحش آن تا همین اواخر در این کشور تا مدت ها موضوع محافل سیاسی در کشورهایی چون ایران بوده است. عربستان سعودی و کشورهای شورای خلیج فارس پس از سال ها خرید تسلیحات پیشرفته اکنون قادر به انجام عملیاتی نسبتا پیچیده حداقل در یمن هستند. این عملیات با سرکوب دفاع هوایی حوثی ها آغاز و به حمله به مردم آنها نیز کشیده شد. نکته بسیار مهم تر اینکه، حمله به حوثیان به مثابه نقطه عطفی در جنگ بین شیعه و سنی تلقی می شود. در مقابل در سوریه نبرد بین حکومت «بشار اسد» رئیس جمهوری سوریه- با وجود تفوق علویان بر آن- با گروه های افراطی سنی در جریان است. ناآرامیها و شورشهای ناشی از مشکلات داخلی سوریه فرصتی را برای بهره برداری و رقابت بازیگران منطقه ای و بین المللی ایجاد نموده است. بنابراین، سوریه نه تنها در درگیریهای خشونت آمیز با ارتش، بلکه با سیاستهای مختلف بازیگران

^۱. در برخی موارد ممنوعیت خروج از منزل جایگزین حبس گردید.

منطقه ای و بین المللی در حال قربانی شدن است. در یک طرف عربستان سعودی و قطر با رسانه های قدرت مند بین المللی با محکومیت نقض حقوق بشر توسط ارتش سوریه و هم پیمانانش قرار داشتند و در طرف دیگر سوریه و ایران که در رسانه های نچندان قدرتمند بین المللی خود مسئول نقض حقوق بشر را شورشیان و حامیان منطقه ای چون قطر و عربستان و ترکیه و اسرائیل معرفی می کردند. و همین دسته بندی در هنگام رای گیری در شورای حقوق بشر نیز حاکم بود. و در این میان این حقوق بشر مردمان این مناطق بود که قربانی رقابت های درون منطقه ای می شد.

نمونه دیگر لگدمال شدن حقوق بشر در نتیجه نگاه ژئوپولیتیکی ترکیه به مساله سوریه به طور عام و مردم کوبانی به طور خاص جستجو کرد. اولین موضوع در تحلیل این مسئله به خودداری نخستین ترکیه برای پیوستن به ائتلاف ضد داعش بازمی گردد. دولت ترکیه در ابتدای امر حاضر به مشارکت در ائتلاف ضد داعش نشد. این خودداری به بهانه گروگان های ترکیه ای در دست داعش بود و مولود چاووش اغلو، گفت که حاضر به امضای بیانیه ای نیست که جان شهروندان ترک را به خطر می اندازد. قصد واقعی دولت ترکیه نسبت به نادیده گرفتن نقض فاحش حقوق بشر در کوبانی تا اندازه ای در لایحه به نحو ضمنی بیان شده اما به وضوح در نحوه عمل دولت نسبت به بیش از سه هفته محاصره کوبانی دیده شد. در حالی که نیروهای داعش در کوبانی مرتکب جنایات وحشتناک علیه بشریت بودند و شدت وخامت اوضاع به روشنی دیده می شد، دولت ترکیه نه تنها حاضر نمی شد نسبت به آن موضعی بگیرد بلکه از رسیدن کمک به پیشمرگه ها نیز جلوگیری می کرد.

نتیجه گیری و دستاوردهای علمی پژوهش

تاریخ، جغرافیا و فرهنگ منطقه خاورمیانه به گونه ای است که این منطقه مانند سایر مناطق با مسائل جهانی از جمله مفاهیم حقوق بشر مرتبط شده است و از سوی دیگر تاریخ گواه این است که تحول حقوق بشر در خاورمیانه هیچگاه از ذات منطقه برنیامده است؛ بلکه از بیرون بر درون این منطقه اثر گذاشته است و نهادینه ساختن مفاهیم آن بیشتر تحت تأثیر عوامل بیرونی تحول حقوق بشر در سطح بین المللی بوده است. همچنین شاهد هستیم که منطقه در عرصه اجرا و عمل همواره در حمایت از حقوق بشر مشکلاتی داشته است؛ البته هر چند تلاش هایی همچون تصویب اعلامیه حقوق بشر اسلامی قاهره در سال ۱۹۹۰ و تصویب پیمان نامه عربی حقوق بشر در شورای اتحادیه عرب در سال ۱۹۹۴ برای اجرایی کردن مفاهیم حقوق بشر در این منطقه صورت گرفته است؛ ولی در یک بررسی اجمالی علت تحقق نیافتن موازین حقوق بشری (عربی) در این منطقه را میتوان در سه مؤلفه ساختارهای سیاسی، اقتصادی و فرهنگی در نظر گرفت. شیوه به دست آوردن قدرت سیاسی، نحوه شکل گیری قدرت و نداشتن مشروعیت قانونی این حکومتها و چگونگی رابطه میان حاکمان و شهروندان و حکومت های دیگر را میتوان از دلایل تحقق نیافتن حقوق بشر نام برد. هم اکنون موضوع حقوق بشر در خاورمیانه به یک معما تبدیل شده است. از یکسو حاکمان سیاسی و نخبگان اجرایی، حقوق بشر را در دایره حاکمیت سیاسی تعریف میکنند و به همین دلیل برای توجیه رفتارهای غیر معقول خود در برابر رشد گسترده حقوق بشر در سایر مناطق دنیا از استدلال های نسبییت

فرهنگی، دوگانگی غرب در برخورد با حقوق بشر بهره می‌جویند و از سوی دیگر، توده‌ها به تبع ناآگاهی، روحیه استبدادزده ناچار از گذران زندگی و معاش با نگاه پائین به بالا و رفتار رعیت‌گونه همراه با اطاعت محض، زمینه تحول در حقوق بشر را با بن بست مواجه می‌سازند. به معنای دیگر مسئله حقوق بشر از یک ضعف ساختاری درون منطقه‌ای متأثر است که این مسئله دستاویز مناسبی برای نادیده گرفتن این اصول و مقررات بین‌المللی در این منطقه را فراهم می‌کند.

اگر چه خاورمیانه از دستمایه‌های فکری و سرمایه‌های معنوی در زمینه مباحث نظری حقوق بشر برخوردار بوده است، اما تاریخ حیات خاورمیانه، حکایت از آن می‌کند که این منطقه در عرصه اجرا و عمل همواره در پشتیبانی از حقوق بشر چالش‌هایی داشته است. به همین دلیل هیچ‌گاه دستمایه‌های معنوی در زمینه حقوق بشر به حوزه اجرا و عرصه عمل راه نیافتند. یکی از مهمترین علل این مسئله که کمتر مد نظر قرار گرفته است ریشه در تعامل و رقابت میان قدرت‌های مختلف زیرعنوان ژئوپولیتیک در منطقه خاورمیانه دارد. آرمان‌های سیاسی قدرت‌های موثر منطقه‌ای بعلاوه منافع ناهمسو سبب شده تا این آرمان‌های والای انسانی، همواره در معرض چالش‌هایی قرار گیرد. نکته بیان شده می‌تواند راهگشایی برای پردازش بحث تحول حقوق بشر در منطقه خاورمیانه باشد.

با توجه به مطالب ارائه شده می‌توان چنین بیان داشت که عملکرد شورای حقوق بشر در خاورمیانه خیلی قاطعانه نبوده و نتوانسته به غایت اصلی خود که حمایت از حقوق بشر است، برسد و در جای خود به صورت درست عمل نکرده است اگر چه در مواردی متناوب با کلیه مسایل حقوق بشر نیز بوده است به نحوی که موجب اصلاح شرایط حقوق بشر در گروهی از کشورهای عضو در خاورمیانه شود و تمام دولت‌ها باید متعهد به پاسخگویی نسبت به عدم رفتارهای متناسب حقوق بشر از طرف خود می‌باشند که از ویژگی‌های شورای حقوق بشر است.

References

- Aghaei, Seyed Davood, Human Rights Assessment Record, About Iran (After the Islamic Revolution), Journal of the Faculty of Law and Political Science, Tehran, No. 60, 2003. (In persian)
- Mr., Seyed Davood, (1996) The Role and Position of the United Nations in the New University Order, Peyk Farhang Publications, Tehran, (In persian)
- Arfai, Alieh, (1993) Human Rights from the Perspective of International Forums, Political and International Office, Tehran, (In persian)
- Doherty, James and Fitzgerald, Robert, 1376. Conflicting Theories in International Relations, translated by Alireza Tayeb and Vahid Bozorgi, Tehran: Qoms Publishing (Vol. I).
- Dower, Nigel, (1999). "Human Rights and International Relations". The, International Journal of Human Rights. Vol ۴. N 1. Spring P.97
- Emami, Seyed Hassan, (1985) Civil Law, Islamic, Ch 6, Volume 4, Islamic Publications, Tehran, Tehran, (In persian)
- Taghizadeh Ansari, Mostafa, United Nations Human Rights, Legal Thoughts, Year 5, Issue 13, (In persian)
- Jose Jill, Amparosan, (1397) The International Power of Governments over Human Rights Painting, translated by Ebrahim Beykzadeh, Journal of Legal Rights, No. 29-30, (In persian)
- Goodarzi, Tahereh, (2017) some human rights painters in the occupied territories by the Zionist martyr, Quds International, October 20, (In persian)
- Kranser, Stephen, (1990). Sovereignty: Organized Hypocrisy. Prinnton: Prinnton University, peres, p156.

Mushirzadeh Homeira, (1377) "Realism and three debates in international relations", Legal and Political Studies, No. 1. .(In persian)

Moshirzadeh, Homeira, (1385), Evolution in theories of international relations, Tehran: Samat. .(In persian)

www.upr-info.org/analyses/Beyond Promises, the impact of the UPR on the ground, p. 26 Oct 2014
www.upr-inf.org/Starting all over again? An analysis of the links between the 1st and 2nd UPR cycle,Jan. 2015

Human Rights Council, Report of the Working on the Universal Periodic Review -Saudi Arabia, Paras.

Human Rights Council, Report of the Working Group on the Universal Periodic Review-Saudi Arabia. Addendum:Views on conclusions and/or recommendations, voluntary commitments and replies presented by the State under review, UN Doc, A/HRC/23 /11/Add.1, 9 June 2009, Paras.6, 20, 21, 22, 23, 32, 33, 34, 38, 39, 40, 52, 53 Special Procedures of the Human Rights Council.at:

-<http://www.ohchr.org/EN/HRBodies/SP/Pages/Introduction.aspx>

-<http://www.unic-ir.org/hrcouncil.html>.visited at: 30 Jly 2012

-<http://www.unic-ir.org/hrcouncil.html>.visited at: 30 Jly 2012

-<http://www.unic-ir.org/hrcouncil.html>.visited at: 30 Jly 2012

-<http://www.unic-ir.org/hrcouncil.html>.visited at: 30 Jly 2012

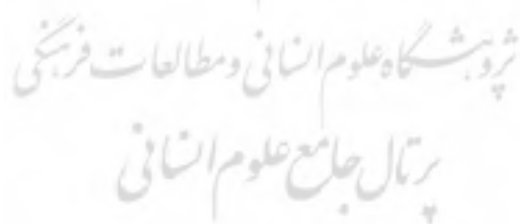
-<http://www.ohchr.org/EN/HRBodies/UPR/Pages/UPRmain.aspxU>,visited at: 30 Jly 2012

-<http://qodsna.com/fa/۱۸۵۱۹۳/print>

-<http://www.nedains.com/index.php>

-www.upr-info.org/database/Online

-www.ohchr.org

Examining the performance of the Human Rights Council in the Middle East under the influence of geopolitical competition

Javad Azizi

Ph.D. Student in Public Law, Faculty of Law, Qeshm International Branch,
Islamic Azad University, Qeshm, Iran

Kheirollah Parvin*

Professor, Department of Public Law, Faculty of Law, University of Tehran, Tehran, Iran

Mustafa Seraji

Faculty member of the Department of Public Law, Bandar Abbas Branch,
Islamic Azad University, Bandar Abbas, Iran

Abstract

The Human Rights Council, as a subsidiary of the General Assembly, replaces the Human Rights Commission. By establishing this body, the United Nations has demonstrated its special importance for issues related to the improvement of the global human rights situation and the promotion of universal respect for the protection of human rights and fundamental freedoms, and the responsibility to provide advisory and technical services in fulfilling human rights obligations. It is in charge. Among the features of the Human Rights Council are the possibility of suspending the membership of countries violating human rights and establishing a mechanism for reviewing the Universal Periodic Review (UPR) and studying the details of monitoring human rights violations in the world. It seems that the Council, despite its many efforts in the field of human rights, has not yet been able to reach its main position and goal, which is to defend the human rights of countries and the Middle East region. One of the most important reasons for this inefficiency is the geopolitical rivalries within the council, especially between powerful members such as the United States on one side and China and Russia on the other.

Keywords: human rights, human rights council, human rights commission, global cyclical mechanism, geopolitics

---

---

* (Corresponding author)